

ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Школяр Євгеній Володимирович

УДК 159.9:614-057.875

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ
У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Спеціальність 19.00.09 – психологія діяльності в особливих умовах

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Хмельницький – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

Науковий керівник – кандидат психологічних наук, доцент **Бут Віталій Петрович**, Верховна Рада України, керівник Секретаріату Голови Верховної Ради України.

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, доцент **Осьодло Василь Ілліч**, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, кафедра суспільних наук, начальник кафедри;

кандидат психологічних наук, доцент **Миронець Сергій Миколайович**, Київський національний торговельно-економічний університет, кафедра психології, доцент кафедри.

Захист відбудеться « 26 » червня 2014 р. о 11.45 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.705.02 Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29003.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29003.

Автореферат розісланий « 22 » травня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник

О. Б. Самохвалов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Професійна діяльність особового складу оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (далі – ОРСЦЗ) проходить в особливих та екстремальних умовах ліквідації наслідків стихійних лих природного, техногенного й соціального характеру, під впливом комплексу небезпечних і шкідливих факторів, що загрожують життю й здоров'ю громадян та власне співробітників служби цивільного захисту.

Аналіз стану техногенної й природної безпеки за останні роки в Україні доводить, що однією з основних проблем у сфері цивільного захисту є брак належної підготовки керівного складу та фахівців з відповідним рівнем психологічної готовності, діяльність яких в органах виконавчої влади пов'язана з організацією й проведенням заходів із питань цивільного захисту. З огляду на це нині актуалізована необхідність формування психологічної готовності до професійної діяльності в процесі підготовки якісно нової генерації фахівців ОРСЦЗ, спроможних ефективно провадити професійну діяльність в особливих умовах.

На сьогодні у вищих навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій використовують переважно модель навчання, сутність якої полягає в сприйнятті інформації курсантом, її засвоєнні й демонстрації ступеня опанування, що не дає можливості сформувати психологічно готову особистість фахівця ОРСЦЗ до професійної діяльності, а найголовніше оцінити рівень психологічної готовності фахівця до професійної діяльності. Це спричинює формування репродуктивного способу розв'язання професійних завдань, пасивність і низький рівень мотивації до професійної діяльності, пов'язаної з особливими умовами, а також недостатній обсяг і якість засвоєних знань та фахових умінь. Така система не сприяє становленню творчої особистості, яка знає свої можливості та здатна не тільки їх оцінити, а й бути максимально готовою до їх використання під час виконання оперативної роботи в особливих умовах.

Керівництво оперативно-рятувальних підрозділів цивільного захисту постає перед проблемою невідповідності рівня психологічної готовності молодих фахівців сучасним вимогам оперативно-рятувальної діяльності. У звітах Головних територіальних управлінь (територіальних управлінь) Міністерства України з надзвичайних ситуацій зауважено, що випускники ВНЗ, призначені на первинні посади фахівців ОРСЦЗ, мають суттєві недоліки в професійній підготовці, які виявляються під час самостійного виконання професійних завдань, а саме:

- брак практичного досвіду в роботі з підлеглими, організації соціально-психологічної комунікації з ними;
- низький рівень вміння й навички працівника як керівника особового складу під час оперативної роботи та в ході чергування;
- недостатній рівень комунікативних здібностей, уміння позитивно впливати на морально-психологічний клімат у підрозділі.

Подолання описаних суперечностей неможливе без цілеспрямованої роботи з формування високого рівня психологічної готовності фахівця ОРСЦЗ. Наявність зафіксованих труднощів, висока соціальна значущість й актуальність, брак теоретичного та методологічного розроблення проблематики в психологічній науці

зумовили вибір теми дисертації – «Формування психологічної готовності у майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту».

Виходячи з цього, **науковим завданням** роботи є виявлення особливостей формування психологічної готовності майбутніх фахівців ОРСЦЗ до професійної діяльності на етапі професійного навчання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до плану наукової й науково-дослідницької роботи Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля в межах науково-дослідної роботи «Формування психологічної готовності у майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту» (шифр – «Психологічна готовність», номер державної реєстрації – 0113U004028).

Тема дисертації затверджена вченою радою Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля (протокол № 3 від 21.12.2010 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні НАПН України (протокол № 1 від 29.01.2013 р.).

Мета й задачі дослідження.

Мета дослідження – виявити рівень сформованості психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби до професійної діяльності й розробити психологічний інструментарій для її формування.

Об'єкт дослідження – психологічна готовність майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

Предмет дослідження – особливості формування психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності.

Відповідно до сформульованої мети визначено такі **задачі дослідження**:

1. Уточнити зміст та визначити структуру психологічної готовності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності.

2. З'ясувати сукупність психологічних рис майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, що впливають на рівень психологічної готовності до професійної діяльності.

3. Емпірично дослідити особливості формування психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності.

4. Розробити та апробувати професійно-психологічний тренінг із формування психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних методів: *теоретичні*: аналіз сучасної наукової літератури з проблеми психологічної готовності до професійної діяльності; аналіз та узагальнення емпіричних даних із проблеми формування психологічної готовності до професійної діяльності; *емпіричні*: анкетування (для отримання соціально-психологічної інформації), метод експертного оцінювання (для обґрунтування й доведення значущості психологічних рис у структурі психологічної готовності до професійної діяльності), метод аналізу ієрархій (для опису пріоритетності груп психологічних рис психологічної готовності до професійної діяльності й коефіцієнта

погодженості експертів), психологічне діагностування («Методика вивчення лідерських якостей» С. Наконечного (для діагностики лідерських, особистісних, комунікативних та інтелектуальних рис особистості), методика В. Осьодло «Діагностика професійної мотивації» (для вивчення професійної мотиваційної фахівця ОРСЦЗ), опитувальник Ю. Бессонової «Вивчення професійної мотивації рятувальників» (для з'ясування професійної спрямованості, умов реалізації цілей та основних мотивів професійної діяльності майбутніх фахівців ОРСЦЗ), методики «Годинник» та «Екстремальні умови (характеристика закономірностей)» (для вивчення інтелектуальних якостей), «Програмний тестовий комплекс для професійного психофізіологічного відбору спеціалістів, які зайняті на роботах з підвищеною небезпекою» (для оцінювання рівня розвиненості атенційних, емоційно-вольових і психомоторних рис), методики «Оперативна слухова пам'ять» і «Пам'ять на образи» М. Макаренка (для діагностування мнемічних психологічних рис)), тренінги, розвивальні вправи (для формування психологічної готовності майбутніх фахівців ОРСЦЗ); *математичні методи оброблення результатів експериментального дослідження*: t-критерій Стьюдента для перевірки статистичних відмінностей щодо різниці середніх значень досліджуваних груп.

Для статистичного опрацювання отриманих даних застосовано комп'ютерну програму «SPSS 19.0».

Наукова новизна одержаних результатів:

уперше визначено та досліджено складові психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності; визначено психологічний зміст, критерії та рівні сформованості психологічної готовності в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;

удосконалено діагностичний комплекс методів і методик для дослідження рівня сформованості структурних компонентів психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності;

дістали подальший розвиток уявлення про сутність психологічної готовності фахівця до професійної діяльності в системі професійного навчання.

Практичне значення одержаних результатів аргументоване тим, що матеріали дисертації можуть бути використані Центрами психологічного забезпечення при Головних територіальних управліннях (територіальних управліннях) Державної служби України з надзвичайних ситуацій під час розроблення комплексних програм психологічної підготовки фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Крім того, відомості, презентовані в дослідженні, доцільно застосовувати у ВНЗ ДСНС України як психологічний супровід процесів становлення майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту на етапі професійного навчання.

Результати наукового пошуку впроваджено в практичну діяльність і навчально-виховний процес Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля (акт про впровадження від 15.10.2013 р.), Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт про впровадження від 19.09.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. У статті «Науково-теоретичний погляд на проблему структури психологічної готовності до діяльності в особливих умовах»,

написаній у співавторстві з В. Бутом, особистий внесок здобувача полягає у визначенні структури психологічної готовності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до діяльності в особливих умовах. У тезах конференції «Проблема изучения мотивационного компонента в структуре психологической готовности специалистов оперативно-спасательной службы гражданской защиты», підготовленій у співавторстві з М. Фомичем, дисертантом описані основні мотиви в структурі мотиваційного компонента психологічної готовності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення і результати дослідження обговорювались та отримали схвалення на таких *міжнародних* науково-практичних конференціях: «Чрезвычайные ситуации: теория, практика, инновации» (Гомель, 2012), «Актуальні проблеми технічних та соціально-гуманітарних наук у забезпеченні діяльності служби цивільного захисту» (Черкаси, 2013), «Проблемы техносферной безопасности-2013» (Москва, 2013); *міжвузівських* наукових конференціях «Проблеми психології діяльності в особливих умовах» (Черкаси, 2012, 2013).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 11 наукових працях, із них 5 наукових статей – у виданнях України, що включені до переліку фахових у галузі психології та одна наукова стаття опублікована у міжнародному збірнику.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 7 додатків та списку використаних джерел. Основний зміст дисертації складає 142 сторінки і містить 4 рисунки та 26 таблиць. Список використаних джерел налічує 128 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **першому розділі** – «Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми формування психологічної готовності у фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту» – з'ясовано сутність поняття психологічної готовності до професійної діяльності як інтегральної характеристики фахівця ОРСЦЗ; проаналізовано й описано її структуру.

Проблемі психологічної готовності до професійної діяльності присвячено низку праць багатьох науковців, як-от: О. Бикова, Г. Грибенюк, І. Горелов, М. Кришталь, Г. Курносов, В. Лефтеров, В. Михайлова, В. Молотай, Є. Потапчук, О. Сафін, О. Тімченко та інші. В огляді теоретичних джерел наголошено, що дослідники витлумачують поняття «психологічна готовність» по-різному, підтверджуючи актуальність, складність і важливість дефініції названого терміна.

На підставі осмислення наукових праць зазначено, що вчені інтерпретують дефініцію «психологічна готовність до професійної діяльності» по-різному, використовуючи такі підходи: функціональний, діяльнісний та особистісно-діяльнісний. У дисертації психологічна готовність фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту витлумачена як інтегральна характеристика, що відображає рівень розвитку професійно важливих психологічних рис фахівця зазначеного профілю, які є передумовою успішності діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності.

Згідно з науковими дослідженнями (О. Бикова, Г. Грибенюк, О. Кокун, М. Корольчук, В. Молотай та інші), а також зважаючи на специфіку професійної діяльності в органах і підрозділах служби цивільного захисту, обґрунтовано, що структура психологічної готовності фахівця ОРСЦЗ складається з низки основних взаємопов'язаних компонентів:

– *мотиваційний* (складна система мотивів, які скеровують, посилюють і зумовлюють активність фахівця ОРСЦЗ у професійній діяльності);

– *інтелектуально-когнітивний* (рівень сформованості професійних знань, навичок й умінь, необхідних фахівцеві ОРСЦЗ на різних етапах професіоналізації та сформованості його психічних пізнавальних процесів, що сприяють результативності діяльності);

– *регуляторний* (здатність особистості до свідомої регуляції своєї поведінки та дій у будь-яких екстремальних ситуаціях, оптимальний рівень почуттів, упевненість у власних силах, стійкість до тривалих психічних напружень, боротьба власного інстинкту самозбереження з необхідністю подолання труднощів, вміння управляти діями, із яких складається виконання функціональних обов'язків).

Результати проведеного аналізу літературних джерел (Ю. Бойко, В. Бут, О. Колесніченко, Г. Курносів, В. Михайлова та інші) послугували підставою для констатації того, що формування в майбутніх фахівців ОРСЦЗ психологічної готовності до професійної діяльності, а саме в процесі навчання та підготовки у ВНЗ ДСНС України, належить до складних питань, донині недостатньо досліджених, що підтверджене практикою професійної діяльності та її не завжди позитивними наслідками.

У ході теоретичного пошуку зроблено висновок, що формування в майбутніх фахівців ОРСЦЗ психологічної готовності до професійної діяльності – це процес створення в умовах ВНЗ ДСНС України необхідного ставлення, налаштування, високого рівня майстерності й мотивації, досвідченості, за допомогою чого майбутній фахівець ОРСЦЗ отримує змогу свідомо та ефективно провадити діяльність.

У **другому розділі** – «Обґрунтування методичного інструментарію дослідження психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності» – окреслено шляхи досягнення мети та розв'язання завдань наукової студії, з'ясовано сукупність психологічних рис фахівця ОРСЦЗ як критеріального показника сформованості психологічної готовності, схарактеризовано комплекс психодіагностичних методик, подано загальний опис аналізованих груп.

Реалізація дослідження передбачала три етапи. Перший етап ґрунтований на вивченні й теоретико-методологічному аналізі наукових психолого-педагогічних джерел, присвячених проблемі психологічної готовності фахівця ОРСЦЗ до професійної діяльності.

Другий етап зорієнтований на розроблення й обґрунтування ходу емпіричного дослідження. Емпірична частина мала таку послідовність:

– з'ясування змістової структури психологічної готовності фахівця ОРСЦЗ;

– доведення пріоритетності груп психологічних рис фахівця ОРСЦЗ, психологічно готового до діяльності;

– вибір комплексу діагностичних методик для дослідження психологічної готовності майбутніх фахівців ОРСЦЗ до професійної діяльності.

Третій етап спрямовано на опис й узагальнення отриманих теоретичних результатів, порівняльний аналіз показників психокорекційного впливу на формування психологічної готовності експериментальної групи. Така логіка організації наукового пошуку дала змогу сформулювати висновки про його ефективність, підготувати текстову частину дисертації й автореферату.

Для з'ясування ступеня важливості психологічних рис у структурі психологічної готовності фахівців ОРСЦЗ розроблено авторську анкету. Експертами обрані 57 психологів з 27 Територіальних управлінь МНС України. З огляду на думку експертів, укладено перелік найбільш значущих психологічних рис у структурі психологічної готовності фахівця ОРСЦЗ до професійної діяльності.

Для формування в майбутнього фахівця ОРСЦЗ психологічної готовності до професійної діяльності необхідний комплекс психологічних рис:

– *мотиваційні* – мотиваційна спрямованість на діяльність (бажання досягнути успіху), мотиви життєзабезпечення, мотиви статусу та впливу, професійні інтереси й цінності, мотиви життєвих цілей;

– *інтелектуальні* – уміння просторово мислити (здатність до відображення просторових і часово-просторових властивостей, відношень у навколишньому середовищі фахівця), уміння швидко й правильно оцінювати ступінь важливості вхідної інформації, критичність мислення, оперативність мисленневих процесів, аналітичний склад розуму та прогностичні здібності;

– *емоційно-вольові* – здатність до сміливих, рішучих, ініціативних дій, емоційно-вольова стійкість, спроможність контролювати себе в критичних ситуаціях (толерантність до стресу), тривалий час зберігати високу активність, працювати в раптово ускладнених умовах;

– *атенційні* – великий обсяг уваги, уміння швидко фокусувати та розподіляти увагу в умовах дефіциту часу;

– *мнемічні* – уміння відтворювати почуте й побачене, здатність легко запам'ятовувати словесно-логічний і наочно-образний матеріал;

– *особистісні* – здатність до організації спільної діяльності та контролю її результатів, уміння взаємодіяти з іншими;

– *лідерські* – уміння розв'язувати проблеми, працювати з колективом, представляти й обстоювати інтереси колективу караулу;

– *комунікативні* – уміння психологічно впливати на оточення, здатність чітко та лаконічно формулювати накази й повідомлення;

– *психомоторні* – швидка рухова реакція на несподівані подразники, здатність оперативно діяти в умовах дефіциту часу.

Для з'ясування пріоритетності груп психологічних рис підготовлено анкету, відповідаючи на запитання якої експерти характеризували ступінь значущості груп психологічних рис як критерію психологічної готовності фахівця ОРСЦЗ. Відповідно до процедури анкетування, фахівці, використовуючи програмний продукт «Expert Choice 11» (базований на методі аналізу ієрархій), провели попарне порівняння виокремлених груп психологічних рис, послуговуючись при цьому шкалою відносної важливості.

Згідно з отриманими результатами, психологічно готовий фахівець ОРСЦЗ повинен мати окреслені вище психологічні риси, що розташовані в такій ієрархічній послідовності (за певними локальними пріоритетами): мотиваційні (0,261); інтелектуальні (0,252); емоційно-вольові (0,173); лідерські (0,096); особистісні (0,072); атенційні (0,052); психомоторні (0,041); комунікативні (0,028); мнемічні (0,025).

На підставі одержаних відомостей мотиваційна група доповнена низкою рис: прагнення до підвищення результатів власної професійної діяльності, кваліфікації, особистісного розвитку; досягнення особистістю конкретних цілей у межах професійної діяльності. Вивчено мотиви професійної діяльності, способи практичної реалізації цілей, умови реалізації цілей і мети професійної діяльності, що вможливило більш докладне дослідження мотиваційного компонента психологічної готовності а майбутніх фахівців ОРСЦЗ та потрактування природи мотиваційного компонента в цілому.

Виокремлена сукупність психологічних рис дала змогу обґрунтувати вибір комплексу психодіагностичних методик для дослідження рівнів сформованості цих рис у майбутніх фахівців ОРСЦЗ і досвідчених фахівців ОРСЦЗ.

До групи досвідчених осіб увійшли 62 фахівці ОРСЦЗ віком від 27 до 30 років, зі стажем перебування на посаді начальника караулу п'ять років, що згідно з кваліфікаційними вимогами мають базову вищу освіту відповідного напрямку підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнями «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр», добрі та відмінні показники з професійної підготовки до службової діяльності.

Групу майбутніх фахівців ОРСЦЗ утворили курсанти оперативного напрямку підготовки 1-го курсу – 47 осіб, 2-го курсу – 50 осіб, 3-го курсу – 115 осіб та 4-го курсу – 60 осіб (віком від 17 до 22 років) Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля.

Рівень психологічної готовності досвідчених фахівців ОРСЦЗ послуговував еталонним показником, оскільки він сприяє якісному й ефективному виконанню професійної діяльності. Показники рівня сформованості компонентів психологічної готовності в майбутніх фахівців ОРСЦЗ зіставлені з аналогічними показниками групи досвідчених фахівців і групи курсантів 4-го курсу (випускники), які перебувають на завершальній стадії професіоналізації в умовах ВНЗ ДСНС. За допомогою порівняльного аналізу визначено структурні показники, що потребують додаткових заходів для їх формування.

У третьому розділі – «Формування в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту структурних компонентів психологічної готовності до професійної діяльності» – представлено результати констатувального й формувального експериментів, розроблено професійно-психологічний тренінг із формування в майбутніх фахівців ОРСЦЗ психологічної готовності до професійної діяльності.

Доведено, що структуру мотиваційного компонента психологічної готовності до діяльності майбутніх фахівців ОРСЦЗ на першому курсі навчання становлять: високий рівень розвитку інтересу до майбутньої професії й отримання заохочень за досягнення, бажання досягти професійного успіху та низький рівень сформованості мотивів забезпечення власної безпеки й турботи про здоров'я, підвищення стійкості до екстремальних умов і саморозвитку. На другому й третьому курсах навчання

в курсантів переважають прагнення бути сміливими в соціальних контактах, зміцнювати дружні взаємини в групі, досягати високого соціального статусу та отримувати матеріальну винагороду за виконання своїх професійних обов'язків. Констатовано низький ступінь зацікавлення професією, практичну відсутність прагнення розширювати свої професійні знання й досягати вершин майстерності в обраній діяльності. У курсантів четвертого курсу домінують бажання самовдосконалюватися, підвищувати стійкість до екстремальних умов діяльності для досягнення високих результатів і високого професійного статусу. Водночас мотивація до розширення й поглиблення професійних знань, умінь, навичок та освоєння нових прийомів професійної діяльності досить низька, що може негативно позначитися на виконанні професійних обов'язків.

За результатами дослідження зроблено висновок, що структуру інтелектуально-когнітивного компонента психологічної готовності до професійної діяльності в курсантів першого – четвертого курсів навчання становлять: високий показник рівня розвитку вміння просторово мислити, швидко фокусувати й розподіляти увагу в умовах дефіциту. Потребують подальшого вдосконалення вміння відтворювати почуте й побачене, взаємодіяти з колегами, впливати на оточення, ухвалювати рішення та розв'язувати проблеми, знати й застосовувати правила організації діяльності.

Структура регуляторного компонента психологічної готовності до діяльності в курсантів першого – четвертого курсів представлена так: розвинута реакція на рухомий об'єкт, що засвідчує врівноваженість процесів збудження й гальмування в нервовій системі; слабкий рівень розвитку здатності регулювати власні емоції та долати стан підвищеного емоційного збудження під час виконання складної діяльності, тривалий час зберігати високий рівень активності.

Порівняльний аналіз показників психологічної готовності до діяльності курсантів четвертого курсу й досвідчених фахівців ОРСЦЗ довів необхідність формування таких складників: інтерес до майбутньої професії, прагнення до професійного навчання, бажання досягти професійного успіху; особистісні риси (ініціативність і рішучість, активність та наполегливість у ході виконання завдань, відповідальність); комунікативна компетентність; уміння впливати на оточуючих; уміння візуально й на слух запам'ятовувати інформацію; емоційно-вольова стійкість до впливу стрес-факторів.

Розроблений для курсантів тренінг «Психологічна готовність до професійної діяльності майбутнього фахівця оперативно-рятувальної служби цивільного захисту» спрямовано на мотивування до розвитку професійних знань, умінь і навичок; оволодіння способами регуляції емоційних станів та навичками комунікативної компетентності, психологічного впливу на оточуючих; формування професійно важливих психологічних рис для діяльності в особливих та екстремальних умовах; розвиток психологічних рис особистості й професійної пам'яті. Тренінг з формування психологічної готовності до професійної діяльності майбутнього фахівця оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, у своїй структурі містить 4 блоки та проводиться з курсантами у групах по 10-15 осіб протягом чотирьох днів.

За результатами повторної діагностики особливостей мотиваційного компонента психологічної готовності до професійної діяльності курсантів четвертого курсу,

які взяли участь у тренінгу, порівняно з діагностикою на початку проведення тренінгових занять, констатовано низку важливих відомостей, систематизованих у таблиці 1.

Таблиця 1 – Динаміка формування мотивів діяльності в курсантів четвертого курсу, які брали участь у тренінгу, ($x_{cp} \pm y$)

Мотиви діяльності	Середньогрупове значення показника у балах		Порівняння груп	
	До тренінгу	Після тренінгу	t-критерій Стьюдента	p
Професійний успіх	5,37 ± 1,26	8,12 ± 2,06	2,17	0,05
Пізнання	3,79 ± 1,12	6,24 ± 1,67	2,04	0,05
Спілкування	4,18 ± 1,16	5,10 ± 0,86	1,92	-
Соціальні досягнення	4,03 ± 1,29	4,58 ± 2,04	0,57	-
Саморозвиток	7,67 ± 1,46	6,89 ± 2,16	1,78	-

Доведено, що запропонований тренінг суттєво поліпшує мотиваційний компонент психологічної готовності до професійної діяльності ОРСЦЗ, а саме: підвищує прагнення досягати високих професійних результатів і фахово вдосконалюватися, сприяє розширенню й поглибленню професійних знань, умінь і навичок та формує бажання покращити навички спілкування.

Унаслідок повторного діагностування інтелектуально-когнітивного компонента психологічної готовності в майбутніх фахівців ОРСЦЗ зафіксовано узагальнені зміни, що подано у таблиці 2.

Таблиця 2 – Динаміка формування складників інтелектуально-когнітивного компонента психологічної готовності до професійної діяльності курсантів четвертого курсу, які брали участь у тренінгу, ($x_{cp} \pm y$)

Психологічні риси	Середньогрупове значення показника у балах		Порівняння груп	
	До тренінгу	Після тренінгу	t-критерій Стьюдента	p
Здатність ухвалювати рішення	12,67 ± 1,24	16,36 ± 1,57	3,67	0,001
Уміння розв'язувати проблеми	7,64 ± 1,89	10,47 ± 1,76	2,28	0,05
Наявність творчого підходу	10,44 ± 1,68	9,05 ± 1,03	1,95	-
Вплив на оточуючих	8,14 ± 1,87	9,34 ± 1,17	1,27	-
Організаційні здібності	9,46 ± 1,54	9,27 ± 1,74	1,18	-
Уміння працювати з групою	6,57 ± 1,15	10,50 ± 1,68	3,75	0,001
Обсяг оперативної слухової пам'яті	5,80 ± 1,77	6,20 ± 2,05	0,44	-
Обсяг образної пам'яті	6,21 ± 1,61	6,97 ± 1,89	0,86	-

Так, у курсантів четвертого курсу після участі в тренінгу статистично значуще збільшилися показники здатності ухвалювати рішення ($16,36 \pm 1,57 > 12,67 \pm 1,24$; $p \leq 0,001$) і вміння розв'язувати проблеми ($10,47 \pm 1,76 > 7,64 \pm 1,89$; $p \leq 0,05$). Тобто участь у тренінгу допомогла курсантам четвертого курсу сформувати такі

професійно важливі психологічні риси, як упевненість у власних здібностях і можливостях, ініціативність та рішучість в ухваленні рішень, активність і наполегливість у виконанні завдань, відповідальність тощо.

Середні показники наявності творчого підходу ($9,05 \pm 1,03 < 10,44 \pm 1,68$), вплив на оточення ($9,34 \pm 1,17 > 8,14 \pm 1,87$), організаційні здібності ($9,27 \pm 1,74 < 9,46 \pm 1,54$) не продемонстрували статистичної значущості й певних позитивних змін, що засвідчує необхідність доопрацювання блоків розробленого тренінгу – «Комунікативна компетентність фахівця ОРСЦЗ» та «Психологічні риси особистості фахівця ОРСЦЗ».

Статистично значуще збільшилися показники й за шкалою «Уміння працювати з групою» ($10,50 \pm 1,68 > 6,57 \pm 1,15$; $p \leq 0,001$), довівши факт ефективності тренінгу з формування згуртованості й уміння працювати в групі, що являє собою необхідний складник у професійній діяльності фахівців ОРСЦЗ під час евакуації в умовах надзвичайних ситуацій та виконання аварійно-рятувальних робіт.

Показники сформованості вміння візуально і на слух запам'ятовувати інформацію також не мають статистичної значущості, хоч дещо й змінилися в позитивний бік.

Обсяг оперативної слухової пам'яті збільшився з показника ($5,80 \pm 1,77$) на ($6,20 \pm 2,05$), а обсяг образної пам'яті з ($6,21 \pm 1,61$) на ($6,97 \pm 1,89$). Тренування пам'яті потребує щоденної, регулярної роботи, тому такі несуттєві зміни можуть маркувати відсутність у курсантів четвертого курсу самостійної роботи над підвищенням власних мнемічних процесів.

Відбулися деякі зміни й у регуляторному компоненті психологічної готовності до професійної діяльності курсантів четвертого курсу, які взяли участь у тренінгу. Результати змін регуляторного компоненту подано у таблиці 3.

Таблиця 3 – Динаміка формування складників регуляторного компонента психологічної готовності до професійної діяльності курсантів четвертого курсу, які взяли участь у тренінгу, ($x_{cp} \pm y$)

Складники регуляторного компоненту	Середньогрупове значення показника у балах		Порівняння груп	
	До тренінгу	Після тренінгу	t-критерій Стьюдента	p
Сенсомоторні реакції	$51,56 \pm 1,92$	$53,27 \pm 1,34$	1,81	-
Емоційна стійкість	$49,69 \pm 2,84$	$52,46 \pm 1,75$	2,57	0,05
Стійкість до впливу стресів	$49,83 \pm 2,64$	$51,15 \pm 1,60$	2,12	0,05
Втома	$50,76 \pm 1,64$	$49,85 \pm 2,14$	1,79	-
Реакція на рухомий об'єкт	$53,89 \pm 2,12$	$54,20 \pm 1,98$	0,71	-

Згідно з таблицею 3, основними показниками ефективності тренінгу є статистично значущі позитивні зміни в середніх показниках емоційної стійкості ($52,46 \pm 1,75 > 49,69 \pm 2,84$; $p \leq 0,05$) і стійкості до впливу стресів ($51,15 \pm 1,60 > 49,83 \pm 2,64$; $p \leq 0,05$). Такі відомості засвідчують позитивний вплив тренінгових занять на підвищення рівня емоційного настрою, збільшення активності та взаємодії з іншими людьми, покращення здібності швидко адаптуватися до

екстремальних умов надзвичайної ситуації шляхом підвищення рівня емоційно-вольової стійкості в курсантів четвертого курсу. Крім того, зріс рівень протистояння стресові, від чого залежить здатність людини долати стресовий вплив, спроможність майбутнього фахівця ОРСЦЗ розв'язувати проблеми в екстремальних ситуаціях за умов дефіциту інформації, часу й напруженого ритму виконання професійних завдань.

Середній показник сенсомоторних реакцій у курсантів четвертого курсу після участі в тренінгу також зазнав змін у бік збільшення ($53,27 \pm 1,34 > 51,56 \pm 1,92$), однак не досягнув статистичної значущості, що може засвідчувати поліпшення функціонування систем організму, а саме механізмів адаптації до умов професійної діяльності.

Середній показник рівня втоми також не має статистичної значущості, однак діагностовано його зменшення після тренінгу ($49,85 \pm 2,14 < 50,76 \pm 1,64$), що дає підстави говорити про розвиток здібності до тривалого збереження працездатності й активності, уміння раціонально організувати процес професійної діяльності та сформованість знань і вмінь із чергування режиму діяльності й відпочинку в курсантів четвертого курсу навчання.

За результатами дослідження ефективності тренінгової програми з'ясовано, що її позитивно сприймають учасники тренінгу, які демонструють бажання працювати за такою формою навчання. Крім того, констатовано сприятливий вплив програми на формування інтересу до професії, мотивації досягнення успіху й покращення професійних знань, умінь та навичок; на розвиток таких особистісних якостей, як упевненість у власних здібностях і можливостях, ініціативність та рішучість в ухваленні рішень, активність і наполегливість у виконанні завдань, відповідальність, комунікативність; на формування психологічної готовності до діяльності в екстремальних та особливих умовах шляхом підвищення рівня емоційної стійкості та стійкості до стресу, покращення механізмів адаптації до діяльності в умовах надзвичайної ситуації. Підсумовано, що психологічний тренінг оптимізує творчу активність курсантів, зміст професійного навчання, особливість навчальної взаємодії, формує в курсантів четвертого курсу адекватну самооцінку здібностей і можливостей професійного-психологічного розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та вирішення наукового завдання щодо дослідження стану сформованості психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

1. Аналіз поглядів на проблему психологічної готовності до професійної діяльності в особливих умовах довів, що це поняття традиційно витлумачують як характеристику психологічних можливостей людини, певного етапу їхнього розвитку, різноманітності, масштабу й широкого діапазону. Систематизація наукових підходів до вивчення сутності психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності дає підстави для формулювання уточненого визначення дефініції. Психологічна готовність – інтегральна характеристика, що відображає рівень розвитку професійно важливих психологічних рис фахівця зазначеного профілю, які є передумовою успішності діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності. Структура цієї готовності

складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: мотиваційного, інтелектуально-когнітивного, регуляторного.

2. На основі отриманих теоретичних результатів дослідження та експертного опитування з'ясовано ступінь важливості психологічних рис у структурі психологічної готовності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Доведено, що найбільш значущим є такий комплекс психологічних рис: *мотиваційний компонент* (мотиваційна спрямованість на діяльність (бажання досягнути успіху), мотиви життєзабезпечення, мотиви статусу та впливу, професійні інтереси й цінності, мотиви життєвих цілей, прагнення до підвищення результатів власної праці, кваліфікації, особистісного розвитку, досягнення особистістю конкретних цілей у межах професійної діяльності); *інтелектуально-когнітивний* (великий обсяг уваги, уміння швидко фокусувати та розподіляти увагу в умовах дефіциту часу; уміння відтворювати почуте й побачене, здатність легко запам'ятовувати словесно-логічний і наочно-образний матеріал; здатність до організації спільної діяльності та контролю її результатів, уміння взаємодіяти з іншими; уміння розв'язувати проблеми, працювати з групою, представляти й обстоювати інтереси складу караулу; уміння психологічно впливати на оточуючих, здатність чітко та лаконічно формулювати накази й повідомлення; уміння просторово мислити (здатність до відображення просторових і часово-просторових властивостей, відношень у навколишньому середовищі фахівця), уміння швидко й правильно оцінювати ступінь важливості вхідної інформації, критичність мислення, оперативність мисленневих процесів, аналітичний склад розуму та прогностичні здібності); *регуляторний* (здатність до сміливих, рішучих, ініціативних дій, емоційно-вольова стійкість, спроможність контролювати себе в критичних ситуаціях (толерантність до стресу), тривалий час зберігати високу активність, працювати в раптово ускладнених умовах, швидка рухова реакція на несподівані подразники, здатність оперативно діяти в умовах дефіциту часу).

3. За результатами емпіричного дослідження визначено рівні сформованості показників психологічної готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Результати дослідження мотиваційного, інтелектуально-когнітивного та регуляторного компонентів психологічної готовності курсантів першого – четвертого курсів на етапі професійного навчання в Академії пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля довели, що в межах мотиваційного компонента в курсантів четвертого курсу (випускників) переважають бажання самовдосконалюватися, підвищувати стійкість до екстремальних факторів діяльності заради досягнення високих результатів і бажаного професійного статусу. Однак мотивація до розширення й поглиблення професійних знань, умінь, навичок та освоєння нових прийомів професійної діяльності досить низька, що може негативно позначитися на виконанні професійних обов'язків. Вивчення інтелектуально-когнітивного компонента в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту першого – четвертого курсів навчання спонукало до висновку про наявність у них високого показника рівня розвитку вміння просторово мислити, швидко фокусувати й розподіляти увагу в умовах дефіциту часу. Водночас подальшого вдосконалення потребують уміння відтворювати почуте й побачене, взаємодіяти з колегами, впливати на оточуючих, ухвалювати рішення та розв'язувати

проблеми, знати й застосовувати правила організації діяльності. Структура регуляторного компонента психологічної готовності в курсантів першого – четвертого курсів навчання подано таким чином: розвинута реакція на рухомий об'єкт, що засвідчує врівноваженість процесів збудження й гальмування в нервовій системі; слабкий рівень розвитку здатності регулювати власні емоції та долати стан підвищеного емоційного збудження під час виконання складної діяльності, тривалий час зберігати високий рівень активності. Виокремлено психологічні риси, що зумовлюють високий рівень психологічної готовності до професійної діяльності в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

4. Доведена й експериментально аргументована ефективність використання професійно-психологічного тренінгу для формування психологічної готовності в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Виокремлені особливості сформованості психологічної готовності підтверджують висловлене припущення про те, що її рівень опосередкований специфікою впливу внутрішніх умов діяльності. Унаслідок порівняння показників структурних компонентів психологічної готовності в досвідчених фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту підсумовано, що подальшого формування потребує низка складників: інтерес до майбутньої професії, прагнення до професійного навчання, бажання досягти професійного успіху; якості (ініціативність і рішучість, активність та наполегливість у виконанні завдань, відповідальність); комунікативна компетентність; уміння впливати на оточення; уміння візуально й на слух запам'ятовувати інформацію; емоційно-вольова стійкість до стресового впливу.

Виокремлено **перспективні напрями подальших наукових студій**: розроблення компонента концепції професійної освіти з огляду на формування психологічної готовності в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту до професійної діяльності; дослідження інноваційних психологічних засобів супроводу на всіх етапах професіоналізації майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. **Школяр, Є. В.** Науково-теоретичний погляд на проблему структури психологічної готовності до діяльності в особливих умовах / Бут В. П., Школяр Є. В. // Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. праць / редактор Стасюк В. В. – К. : НУОУ, 2012. – Вип. 2 (27). – С. 128–133.

2. **Школяр, Є. В.** Обґрунтування результатів експертного оцінювання професійно важливих якостей щодо формування психологічної готовності до діяльності в особливих умовах фахівця ОРСЦЗ / Школяр Є. В. // Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. праць / редактор Стасюк В. В. – К. : НУОУ, 2013. – Вип. 1 (32). – С. 333–336.

3. **Школяр, Е. В.** Проблема формирования регуляторного компонента психологической готовности у специалистов оперативно-спасательной службы гражданской защиты / Е. В. Школяр // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні та психологічні науки /

голов. ред. Потапчук Є. М. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2013. – № 1 (66). – С. 563–574.

4. **Школяр, Е. В.** Оценка психологической готовности специалистов оперативно-спасательной службы гражданской защиты с помощью метода анализа иерархий / Е. В. Школяр // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия «Педагогика и психология» / гл. ред. Р. Д. Хунагов. – Майкоп : Изд-во АГУ, 2013. – Вып. 3. – С. 160–164.

5. **Школяр, Є. В.** Психологічні умови формування психологічної готовності у майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту / Школяр Є. В. // Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. праць / редактор Стасюк В. В. – К. : НУОУ, 2013. – № 5 (36). – С. 142–146.

6. **Школяр, Є. В.** Результати дослідження інтелектуально-когнітивного компонента психологічної готовності у майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту / Школяр Є. В. // Проблеми екстремальної та кризової психології : зб. наук. праць / голов. ред. Перелигіна Л. А. – Х. : НУЦЗУ, 2013. – Вип. 14. Частина III. – С. 307–314.

7. **Школяр, Є. В.** Проблема структури психологічної готовності до професійної діяльності в особливих умовах у науковій літературі / Школяр Є. В. // Проблеми психології діяльності в особливих умовах : матер. IV Міжвузівської наук. конф. (19 квіт. 2012 р., м. Черкаси) / ред. колегія: Аврамченко С. М., Євтушенко І. В. [та ін.]. – Черкаси : Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, 2012. – С. 153–154.

8. **Школяр, Е. В.** Анализ структуры психологической готовности к профессиональной деятельности в особых условиях в научной литературе / Школяр Е. В. // Чрезвычайные ситуации: теория, практика, инновации : матер. Междунар. научно-практ. конф., Гомель 24-25 мая 2012 г. : в 2 ч. Ч. 2 / научн. ред. И. И. Суторьма. – Гомель : ГГТУ им. П. О. Сухого, 2012. – С. 163–164.

9. **Школяр, Є. В.** Визначення професійно важливих якостей фахівця оперативно-рятувальної служби цивільного захисту у структурі психологічної готовності до професійної діяльності / Є. В. Школяр // Актуальні проблеми технічних та соціально-гуманітарних наук у забезпеченні діяльності служби цивільного захисту : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Частина II (секції 4, 5, 6), 4-5 квіт. 2013 р., м. Черкаси / Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля. – Черкаси : АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2013. – С. 110–113.

10. **Школяр, Е. В.** Проблема изучения мотивационного компонента в структуре психологической готовности специалистов оперативно-спасательной службы гражданской защиты / Фомич Н. В., Школяр Е. В. // Проблемы техносферной безопасности-2013 : матер. 2-й междунар. научно-практ. конф. молодых ученых и специалистов / Академия Государственной противопожарной службы МЧС России. – Москва : Академия ГПС МЧС России, 2013. – С. 317–318.

11. **Школяр, Є. В.** Мотиваційний компонент як проблема в контексті психологічної готовності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту / Школяр Є. В. // Проблеми психології діяльності в особливих умовах : матер. V Міжвузівської наук. конф. (23 квіт. 2013 р., м. Черкаси) / Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля. – Черкаси : АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2013. – С. 75–77.

АНОТАЦІЇ

Школяр Є. В. Формування психологічної готовності у майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.09 – психологія діяльності в особливих умовах. – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, 2014.

Дослідження присвячено проблемі формування в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту психологічної готовності до професійної діяльності на етапі професійного навчання.

У дисертації проаналізовано сучасні погляди вчених на питання психологічної готовності до професійної діяльності в особливих умовах, на її структуру та процес формування, визначено психологічні особливості, що впливають на її стан та рівень. У структурі психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності виокремлено три основні компоненти: мотиваційний, інтелектуально-когнітивний, регуляторний.

Схарактеризовано динаміку структурних компонентів психологічної готовності в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту й у фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. Визначено рівні їх сформованості на етапах професійного навчання та професійної діяльності.

Розроблено й апробовано професійно-психологічний тренінг щодо формування в майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту психологічної готовності до професійної діяльності, мета якого – підвищення рівня структурних компонентів психологічної готовності до фахової діяльності.

Ключові слова: фахівець оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, психологічна готовність, формування психологічної готовності, структура психологічної готовності, тренінг.

Школяр Е. В. Формирование психологической готовности у будущих специалистов оперативно - спасательной службы гражданской защиты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.09 – психология деятельности в особых условиях. – Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого, Хмельницкий, 2014.

Исследование посвящено проблеме формирования у будущих специалистов оперативно-спасательной службы гражданской защиты психологической готовности к профессиональной деятельности на этапе профессионального обучения.

В диссертации проанализированы современные взгляды ученых на вопрос психологической готовности к профессиональной деятельности в особых условиях, на ее структуру и процесс формирования, определены психологические особенности, влияющие на ее состояние и уровень. В структуре психологической готовности будущих специалистов к профессиональной деятельности выделены три основных компонента: мотивационный, интеллектуально-когнитивный, регуляторный.

Охарактеризовано динамику структурных компонентов психологической готовности у будущих специалистов оперативно-спасательной службы гражданской защиты и у специалистов оперативно-спасательной службы гражданской защиты. Определены уровни их сформированности на этапах профессионального обучения и профессиональной деятельности.

Разработан и апробирован профессионально-психологический тренинг по формированию у будущих специалистов оперативно-спасательной службы гражданской защиты психологической готовности к профессиональной деятельности, цель которого – повышение уровня структурных компонентов психологической готовности к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: специалист оперативно-спасательной службы гражданской защиты, психологическая готовность, формирования психологической готовности, структура психологической готовности, тренинг.

Shkolyar Y. V. Forming of psychological readiness of future specialists of operational and rescue service of civil protection. – Manuscript Copyright.

This thesis is for a Candidate of Psychological Sciences degree, specialty 19.00.09 – Psychology of activities in special circumstances. – The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, Khmelnytskyi, 2014.

This thesis is devoted to the problem of forming of psychological readiness of future specialists of operational and rescue service of civil protection to professional activities in the process of professional training. Theoretical and experimental results of scientific research are substantiated in the work.

Up-to-date views of scientists on the problem of psychological readiness of specialists of operational and rescue service of civil protection to professional activities in special circumstances, its structure and the process of its forming are analyzed, psychological peculiarities that influence its level and condition are determined. Three main components in the structure of psychological readiness to professional activities in special circumstances are singled out: motivational, intellectual-cognitive, and regulative.

Dynamics of structural components of psychological readiness of future specialists and specialists of operational and rescue service of civil protection is characterized. Levels of their formation on the stages of professional training and professional activities are determined.

Professional and psychological training of forming of psychological readiness of future specialists of operational and rescue service of civil protection to professional activities is developed and tested. Its aim is to increase the level of structural components of psychological readiness to professional activities.

Key words: future specialist of operational and rescue service of civil protection, psychological readiness, forming of psychological readiness, structure of psychological readiness, trainings.